

SKAITYMO KULTŪROS UGDYMO KLAUSIMAI LIETUVOS BIBLIOTEKININKYSTĖJE 1918–1940 METAIS

INETA SIBRIAN

Klaipėdos universiteto Bibliotekininkystės katedra
Minijos g. 153, LT-93185 Klaipėda, Lietuva
Vilniaus universiteto Bibliotekininkystės ir informacijos mokslų institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ineta357@hotmail.com

Straipsnyje analizuojamos teorinės ir metodinės skaitymo kultūros ugdymo prielaidos Lietuvoje 1918–1940 m. Skaitymo kultūra publikacijoje suvokiama kaip dvilypė formaliųjų ir intelektualųjų gebėjimų, reikalingų skaitymui realizuoti, sistema. Objektas tiriamas nagrinėjant tiesiogines (skaitybą kiekybiškai ir kokybiškai intensyvinančios informacinės, kultūrinės ir švietimo paslaugos, teikiamos bibliotekos skaitytojams, taip pat skaitymo, knygos, bibliotekų ir literatūros propagavimo veikla) ir netiesiogines (bibliotekų sistemos veikimas, lektūros komplektavimas, bibliografinis darbas) skaitymo kultūros ugdymo priemones, aptartas teorinėse, metodinėse ir publicistinėse Lietuvos bei verstinėse užsienio autorių bibliotekininkystės publikacijose.

Reikšminiai žodžiai: skaitymo kultūra, skaitymo kultūros ugdymo teorija ir metodika, skaitymo kultūros ugdymas Lietuvos bibliotekininkystėje.

IVADAS

Šio straipsnio tikslas – ištirti svarbiausias teorines ir metodines visuomenės skaitymo kultūros ugdymo prielaidas Lietuvos bibliotekininkystėje 1918–1940 m. Tikslas įgyvendintas išnagrinėjus 1918–1940 m. mokslinius, mokomuosius ir publicistinius bei įtakos lietuviškajai skaitymo kultūros teorijai ir metodikai šaltinius.

Tyrimo objektas – skaitymo kultūros formavimo klausimai Lietuvos bibliotekininkystėje, dalykas – skaitymo kultūros ugdymo

veiklos Lietuvos bibliotekose teoriniai ir metodiniai aspektai. Tyrimo programai įgyvendinti taikyti teoriniai (analizės, lyginimo, sisteminis, apžvalginis) metodai.

Visuomenės skaitymo kultūros ugdymas Lietuvos bibliotekininkystėje nagrinėtas specializuotais aspektais. Skaitymo tyrimų teorijos, metodikos ir praktikos klausimus analizavo prof. Aaudronė Glosienė, doc. Genovaitė Raguotienė, Vytautas Rimša. Pastarojo autoriaus studija *Skaitymo tyrimai Lietuvoje* [14] yra analitinė sociologinių skai-

tymo tyrimų, vykdytų Lietuvos bibliotekose 1918–1978 metais, apžvalga, kurioje pateiktas pirmuoju Nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu atliktų skaitymo tyrimų įvertinimas apima svarbiausius šia tema skelbtus darbus, publikacijas, tačiau jų vertinimas suvaržytas sovietinės ideologijos. Doc. G. Raguotienė nuosekliausiai ištyrė vaikų skaitybos organizavimo klausimus tarpukario Lietuvoje, labiau laikydamosi edukologinės šio objekto tyrimo prieigos [13]. Prof. A. Glosienė analizavo skaitytojo sampratą Lietuvoje iki 1940 metų išleistuose bibliotekininkystės vadovėliuose [6].

Terminas „skaitymo kultūra“ straipsnyje vartojamas Lietuvos moksle nusistovėjusia samprata, t. y. „kompleksinė, atvira sistema“, kurioje išskirtini du – formaliųjų skaitymo įgūdžių, žinių ir skaitomo teksto interpretacijos, suvokimo – posistemiai, realizuojami tarpusavio sąveikoje [7, 334]. Skaitymo kultūros ugdymas suvokiamas kaip *tiesioginio* ir *netiesioginio* poveikio priemonės, kuriomis inicijuojami, formuojami, reguliuojami ir palaikomi visuomenės individų skaitybos procesai. Prie *netiesioginių* skaitymo kultūros ugdymo priemonių skirtina: bibliotekų/bibliotekų sistemos organizavimas, lektūros komplektavimas, tvarkymas, saugojimas ir bibliografinis darbas. *Tiesioginiu* skaitymo kultūros ugdymu vadintinas tikslinis bibliotekos informacinių, švietimo ir kultūrinių paslaugų, orientuotų į skaitybos procesų intensyvinimą, vykdymas, skaitymo, bibliotekų ir knygų/literatūros propagavimo veikla.

Vertybinė bibliotekų veiklos orientacija tarpukariu buvo nulemta vyravusios visuotinio švietimo ir tautinės kultūros puoselėjimo, tapatybės stiprinimo idėjų. Demokratiškas (viešųjų) bibliotekų, kitų švietimo ir kultūros įstaigų atvirumas ir aktualiausių tuometinės visuomenės poreikių tenkinimas į pirmą vietą iškėlė skaitymo, spaudinių, raštingumo ir apskritai mokslo bei švietimo visuotinio prieinamumo reikalus. Būtent bibliotekų švietimo ir neformaliojo ugdymo funkciją¹ siekta vykdyti intensyviau. Šios edukacinės bibliotekininkystės paradigmos sklaida Lietuvoje 1918–1940 m. gali būti aiškinama ir kaip 1864–1904 m. lietuviškos spaudos draudimo laikotarpio rezultatas: prieigos prie spaudinių teikimas, menkos skaitymo kultūros piliečių ugdymas vis dar buvo prioritetiniai bibliotekininkystės uždaviniai.

1918–1940 m. Lietuvos bendrojoje bibliotekininkystės teorijoje ir metodikoje apie skaitybos procesų organizavimą bibliotekos aptarnaujamoje bendruomenėje kalbėta nemažai. Šio pobūdžio publikacijas derėtų vertinti kaip pradinį lietuviškosios skaitymo kultūros teorijos etapą.

BIBLIOTEKININKYSTĖS VADOVĖLIAI

Ankstyviausią nagrinėjamo laikotarpio bibliotekininkystės vadovėlį – Vaclovo Biržiškos *Apie knygas ir knygynėlius* (1918) – galima laikyti mokslo populiariu metu metiniu leidiniu [1]. Jo pagrindą sudaro

¹ Savarankiško skaitymo kaip mokymosi ir savišvietos priemonės palaikymas bei propagavimas.

bibliotekos fondo tvarkymo, komplektavimo, patalpų įrengimo ir skaitytojų aptarnavimo metodiniai nurodymai. Skaitytojo ir knygos suartinimas, naudojimosi bibliotekos fondais palengvinimas – taip V. Biržiška supranta bibliotekos kaip socialinės institucijos esmę². Aptardamas tiesiogines skaitymo kultūros ugdymo priemones, V. Biržiška teikia bibliotekos fondo sudėties siūlymus, orientuodamasis pirmiausia į JAV bibliotekų patirtį, tačiau nurodo, kad Lietuvos bibliotekų kolekcijose dėl nepakanamų leidybos apimčių taikyti atranką yra sudėtinga, todėl didžioji dalis lektūros būtų religinio turinio ar menkavertė populiarioji literatūra [1, 34–35]. Informacijos paieškos ir bibliografinės kultūros lavinimo klausimu pasisakyta nurodant, kad bibliotekų katalogai turi būti laisvai prieinami skaitytojams, pagalbėjama nemokantiems jais naudotis, o ypač naudinga galimybė rinktis knygas atvirame bibliotekos abonemento fonde. Akcentuojama spausdintinių bibliotekos katalogų, kuriuose, be bibliografinių žinių, autorius siūlo pateikti straipsnių iš senesniųjų periodinių leidinių atspaudus, reikšmė. Teminės rekomendacinės bibliografijos, knygų sąrašai (reklaminio pobūdžio, naudojami kaip vaizdinė propaganda, siunčiami įvairioms organizacijoms), sudaromi atsižvelgiant į aktualius visuomeninius įvykius, rekomenduojamų leidinių kategorizacija pagal skaitytojų išsilavinimo lygį – pagrindiniai

² „Knygynu jis virs tuomet, jei bus tinkamai su tvarkytas, jei knygyno vedėjo bus padaryta visa, kad priartintų knygyną prie skaitytojų, palengvintų naudojimąsi knygų turtu“ [1, 29].

V. Biržiškos siūlomi tiesioginio skaitytojų ugdymo, jų orientavimo knygų produkcijoje ir apskritai informacijos sraute metodai [1, 35–37]. Be to, V. Biržiška siūlo ir kitus skaitytojų kultūros ugdymo metodus: vaikų ir jaunuomenės įtraukimas eiti savanoriškai bibliotekininkų asistentų pareigas³, intensyvaus ugdomojo ryšio tarp bibliotekininko ir skaitytojų puoselėjimas⁴, bibliotekinių pasikaitų, literatūros vakarų, rytmečių, parodų organizavimas, „knygynų tarybų“⁵, kuriose būtų atstovaujama bibliotekos rėmėjams, visuomeninėms organizacijoms ir skaitytojams, steigimas. Bibliotekininko pareigybių sąrašė kaip vienos reikšmingiausių nurodomos: skaitytojų mokymas savarankiškai naudotis biblioteka ir knygomis, pagalba interpretuojant ir suvokiant perskaitytą tekstą, lektūros rekomendavimas ir parinkimas pagal skaitytojo interesus, skaitytojo skonio,

³ „<...> knygininko prižiūrimi, jie paprastai labai noriai jam padeda ir kartu gerai susipažįsta su knygynu, knygomis, katalogais ir t. t., pradeda iš mažens pratintis prie savystovio lavinimos“ [1, 40].

⁴ „Jis turi artimiausiai susirūsti su knygyno lankytojais. Jo tikslas išmokinti skaitytoją savystoviai naudotis knygynu ir knygomis, padėti jam gerai suprasti kiekvieną perskaitytą knygą, išaiškinti nesuprantamas vietas, nurodyti tinkamas knygas iš interesuojančių skaitytoją klausimų, o taipgi ir eilę skaitymo, abelnai lavinti ir auklėti skaitytoją, jo interesus ir skonį“ [1, 40].

⁵ „Jos būtų dešinė ranka knygininko, padės jam populiarizuoti knygyną liaudies tarpe, užinteresuos knygyno reikalais plačias gyventojų minias, pačiam knygininkui padės arčiau susipažinti su skaitytojų psichologija, socialiniu padėjimu, skoniais, jų vietos reikalais, kurie turės but apšviesti knygyno ir t. t.“ [1, 42–43].

interesų lavinimas [1, 40–41]. Skaitytojų aptarnavimo metodikoje, be techninių procesų aprašymo, pastebimi ir tiriamosios veiklos elementai: skaitytojų registracijos duomenyse rekomenduojama užfiksuoti ir asmeninių žinių, kurios leis susidaryti nuomonę apie skaitytojų sudėtį, individualiąsias charakteristikas ir atitinkamai koreguoti formuojant knygų fondą, organizuojant bibliotekos darbą [1, 38]. V. Biržiška pabrėžia psichologinio metodo reikšmę skaitytojų aptarnavimui – išskiria pokalbio ir anketavimo metodų efektyvumą atliekant skaitytojų psichologijos tyrimus [1, 40].

1927 m. Romualdo Buroko *Vadovėlis kariuomenės bibliotekoms tvarkyti* (1927) [3], nors dedikuotas kasdienio techninio bibliotekos reikalų organizavimo specialiose bibliotekose dalykams, duoda pakankamai žinių apie autoriaus poziciją skaitymo kultūros ugdymo atžvilgiu. Leidinyje minimas terminas „vadovavimas skaitymui“⁶ nėra aiškinamas, tačiau aprašomos kai kurios tiesioginio skaitytojų ugdymo priemonės: bibliotekos fondo sudėties dalykinė kontrolė, bibliografinių priemonių sudarymas: bibliotekos katalogų pritaikymas skaitytojų gebėjimams, spausdintinių katalogų kaip patogesnės ir prieinamesnės informacijos paieškos sistemos taikymas, vaizdinių (plakatinųjų), kortelinių katalogų, pritaikytų skaitytojų patogumui, rengimas [3, 5, 29, 32–34]. R. Burokas aptarė ir skaitymo statistinių

tyrimų metodikos dalykus. Bibliotekos skaitytojų statistikos formuliario pavyzdyje rekomenduoja rinkti informaciją apie skaitytojo mokamas užsienio kalbas (laisvai, su žodynu), o metinėje bibliotekos ataskaitoje, kuri „padeda pažinti skaitytojų psichologiją, nurodo visus bibliotekos trūkumus ir tuo padeda dar labiau joms augti“, fiksuoti skaitytojų skaičiaus ir apsilankymų dinamiką, perskaitytų tomų skaičių (UDK skyriuose, lyginant esamų tomų ir perskaitytų tomų santykį) [3, 44–47]. Prie netiesioginių skaitymo kultūros ugdymo priemonių priskirtinas ir bibliotekos erdvės, naudojamos įrangos taikymas skaitybos poreikiams. R. Burokas nurodo, kurių bibliotekos pastato parinkimo ir racionalaus įrengimo aplinkybių būtina paisyti, norint sudaryti skaitytojams jaukią bibliotekinę aplinką: pastato dislokacija, gerai matoma, apšviesta bibliotekos iškaba, patogios skaitytojams darbo valandos, skoningas, jaukus interjeras ir dekoras, „kad lankytojai pasijaustų atsidūrę šviesioje šalyje, kuri nejučiom atitolina juos nuo paprastojo gyvenimo“, skaitymui patogūs baldai, tinkamas demonstravimui, apžiūrai skaityklos lektūros išdėstymas. Prie bibliotekos apipavidalinimo priemonių R. Burokas priskiria ir įvairius skaitymo bei knygos propagandos pavyzdžius (knygų fondo ir skaitytojų augimo, skaitytojų sudėties diagramos, rašytojų, istorinių veikėjų portretai ir pan.) [3, 50, 52–53]. Šios nuorodos demonstruoja autoriaus subtilų skaitytojų ir skaitymo proceso psichologinių aspektų pažinimą ir paisymą.

⁶ Sovietinėje bibliotekininkystėje plėtota darbo su bibliotekos skaitytojais metodika (*руководство чтением*).

Juozo Slapšinsko (Rimanto) trijuose susijusiuose leidiniuose *Bibliotekos ir jų tvarkymo bruožai* (1935) [19], *Nurodymai apie bibliotekų tvarkymą ir skaitytinų knygų sąrašas* (1935) [20] bei *Viešųjų bibliotekų organizacija* (1937) [21] buvo pavartotos tokios mažai žinomos lietuviškai bibliotekininkystei sąvokos kaip „bibliotekinis visuomenės auklėjimas“, „visuomenės meilė knygai [skaitymui]“ ir „bibliotekinė kultūra“. Pastaroji, pasak autoriaus, be bibliotekų vidinio organizavimo politikos, bibliotekininkystės studijų, aprėpia ir bibliografinę veiklą bei knygų [literatūros] kritiką [21, 41–44]⁷. Bibliotekos, pirmiausia viešosios, atsidavimą plataus masto visuomeniniams skaitymo, knygos propagavimo darbams J. Slapšinskas ypač sureiškina. Autorius tiesiogiai susieja knygų leidybos rinkos sėkmę su tinkamai organizuotos bibliotekos sistema, kuri iš esmės yra skaitančiosios visuomenės ir knygos tarpininkė [19, 9–10]. Komentuodamas pirmiau išdėstytus viešųjų bibliotekų uždavinius pagal Lietuvos valstybinių viešųjų bibliotekų įstatymo tekstą, J. Slapšinskas išplėtoja būtent visuomenės aprūpinimo spaudiniais ir knygų skaitymo skatinimo reikalus bibliotekininkystėje. Autorius supranta modernią viešą biblioteką kaip pirmiausia besirūpinančią skaitymo

propagavimu visuomenėje, atliekančią skaitytojo patarėjo vaidmenį ir nešančią knygą skaitytojui⁸. Kaip ir kiti to meto bibliotekininkystės teoretikai, J. Slapšinskas akcentuoja būtinumą balansuoti tarp „primetamų“ bibliotekos knygų ir iš tiesų skaitytojams aktualios lektūros komplektuojant fondą, bibliotekos „knygos turi atitikti ir skaitytojų, ir gyvenamojo meto reikalus“ [21, 22–23]. Skaitytojų auditorija auklėjama bibliotekos fondui atrinktomis knygomis, jas tam tikra prasme cenzūruojant – atmetant menkavertę, amoralią literatūrą ir atsižvelgiant į tikruosius visuomenės poreikius, interesus [19, 39–40]⁹. Mokslininkas išdėsto skaitymo propagavimo metodikos atraminius aspektus, nurodydamas tokias šios veiklos priemones, kurias gali taikyti bibliotekos: 1) bibliotekos egzistavimas kaip skaitymo akstinas, 2) tinkamas lektūros komplektavimas („kūrybiškai sudaryta biblioteka“), 3) bibliotekos vidaus organizacija (aplinka, aptarnavimas, teigiamai nuteikiantis skaitytojus), 4) pavienio bibliotekininko vaidmuo bendraujant su skaitytojais (auklėjimas, konsultavimas, psichologinė paveika) [21, 25–26]. Pagrindinis bibliotekinio visuomenės auklėjimo uždavinys – knygos ir skaitymo pomėgio diegimas. Mokykla suvokiama tik kaip parengiamoji visuomenės skaitymo kultūros bazė, suteikianti individui formaliųjų skaitymo įgūdžių. Autorius kalba ir

⁷ „Bibliografija mums turi patiekti pilną vaizdą išspausdintų knygų, nieko apie jas nei teigdam, nei neigdam. Kritika tuo tarpu turi jas objektyviai įvertinti. Pastaroji daugeliu atvejų labai naudinga ne tik bibliotekininkams, bet ir visuomenei, nes ji šią gali paskatinti knygas nuoširdžiai pamėgti“ [21, 44].

⁸ Turimas omenyje nestacionarus (mobilus, išnešiojamas) skaitytojų aprūpinimas knygomis.

⁹ Skaitytojų interesus siūloma tirti įvairių visuomeninių organizacijų aplinkoje, susirinkimuose [19, 40].

apie plataus masto visuomenines skaitymo propagavimo akcijas, su knyga ir skaitymu susijusių tradicijų, papročių ugdymą [19, 45]¹⁰.

Išsamiausia teorine analizuojamo laikotarpio bibliotekininkystės studija galima laikyti 1937 m. V. Ruzgo *Bibliotekoms vadovėlių* (1937) [18]. Čia pateiktos bendrosios (spaudos ir rašto istorijos apžvalga, bibliotekų ir bibliografijos istorija, suaugusiųjų švietimo ir bibliotekininkystės darbo metodai) ir specialiosios žinios, skirtos bibliotekininkui praktikai. Autorius pažymi, kad vienos pagrindinių institucijų, atliekančių suaugusiųjų švietimo darbą, palaikydamos ir plėsdamos mokymo įstaigose įgytas žinias, yra bibliotekos. Plėtodamos neformalųjį, „nemokyklinį“, kitaip tariant, „laisvą“ ir „savarankišką“ švietimą, jos palaiko bibliotekos

skaitytojų įgytą išsilavinimą, teikdamos platesnei auditorijai prieinamiausias lavinimosi priemonės – knygas, laikraščius [18, 62–64]. V. Ruzgas nuosekliai aprašo knygų skaitymo ir apskritai bibliotekų veiklos propagandos metodiką, kuri šiuolaikiniu supratimu prilygtų bibliotekos ryšių su visuomene veiklai. Autorius siūlo bibliotekos ir skaitymo bei lektūros propagavimo priemones, pateikia JAV bibliotekų veiklos pavyzdžių. Nurodomi žodinės, vaizdinės, sakininės reklamos būdai: skelbimai, plakatai, ryšių su privačiomis ir valstybinėmis įstaigomis palaikymas, žiniasklaidos priemonių naudojimas, masinių kultūrinių, šviečiamųjų, mokomųjų renginių ir akcijų organizavimas, taip pat tokios bibliotekų tinklo administravimo priemonės kaip kilnojamųjų bibliotekų kūrimas, muziejų (kraštotytoros) ir bibliotekų jungimas, muziejinių paslaugų teikimas bibliotekose [18, 65–68]. Skaitytojų aptarnavimo metodikos dalyje iš esmės kartojami ankstesniuose kitų autorių darbuose aprašyti būdai: lektūros rekomendavimas, bibliografijos priemonių naudojimas stiprinant profesinę bibliotekininko kompetenciją ir padedant skaitytojui orientuotis informacijos paieškos procese, skaitytojo psichologijos pažinimas. V. Ruzgas aprašo šiuos darbo su skaitytojais metodus: stebėjimo, statistinį, anketavimo, (biblio)-psichologinį¹¹ [18, 68–73]. Mokslininkas

¹⁰ „Visuomenė knygos meilė turėtų būti siejama ir su įvairiais papročiais. Argi nebūtų gražu, kad pirmąja ir brangiausia dovana artimui, pergyvenančiam kokią kilnesnę savo gyvenimo valandą, pataptų – knyga? Vardadienio, švenčių, sukaktuvių ir kiti sveikinimai, kuriuos ne kartą stengiamės pažymėti materijalinėmis, net „valgomosiomis gėrybėmis“, ar ne kilniau būtų pažymėjus ir knygų dovanomis? Taip, sako, kultūringieji anglai ir amerikiečiai daro“ [19, 45]. Meilės knygai/skaitymui ugdymas minimas ir kitų šiame straipsnyje analizuojamų autorių tekstuose. Emocinis skaitytojo ir jo skaitomos knygos santykis buvo itin aktualizuotas Vakarų kultūroje kiek vėliau, aštuntajame dešimtmetyje, Roland'o Barthe'o veikale *Teksto malonumas (Le Plaisir du Texte, 1973)*, kur skiriami du nevienodo intensyvumo malonumo potyriai skaitymo metu: pranc. *plaisir* ir *jouissance* (pastarasis suponuoja fizinio malonumo pajautą, terminas perimtas iš psichoanalitiko Jacques'o Lacano).

¹¹ V. Ruzgas skaitybos reikalus nagrinėjančiuose vadovėlio skyriuose cituoja N. Rubakino darbus. „Bibliopsichologijos“ sąvokos paminėjimas taip pat galėtų būti siejamas su N. Rubakino bibliopsichologine teorija.

atskirai aptaria darbo su skaitytojais vaikais metodus. Jis teigia, kad technologiniai vaikų bibliotekų veiklos principai menkai skiriasi nuo suaugusiųjų. Pabrėžiama, kad vaikų bibliotekininko kompetenciją sudaro nemažai pedagoginių, auklėjimo įgūdžių. Ypač sureikšminamas edukacinių, kultūrinių paslaugų teikimas vaikams, skaitymo higienos, racionalaus darbo su knyga, bibliografinės kultūros ugdymas [18, 73–75].

Aptariamuojai laikotarpiu buvo paskelbta nemažai bendramokslinio pobūdžio publikacijų įvairiais skaitymo kultūros ugdymo klausimais. Jose daugiausia orientuotasi į savarankiško skaitymo, mokslinio darbo organizavimo metodų taikymą. Vienas svarbiausių šios grupės leidinių – Stasio Šalkauskio *Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai* (1926) [24] – parengtas autoriaus dėstyto universitetinio dalyko pagrindu. Čia pateikta savarankiško skaitymo metodika adaptuota kai kuriems bibliotekininkystės darbams¹², nors ir skirta plačiajai skaitytojų (studentų, mokslininkų ir kt.) auditorijai. Iš S. Šalkauskio siūlomų skaitymo proceso organizavimo priemonių minimi ir bibliotekininkystėje taikomi metodai, pavyzdžiui, bibliografinių leidinių skaitytoją dominančia tema naudojimas [24, 58], „bibliografinių lakštelių“ katalogo sudarymas. Pastarajai metodikai autorius skiria itin daug dėmesio, išdėstydamas būtinas šiam darbui žinias (dešimtainės klasifikacijos sistemos principai, šaltinių bibliografinio aprašo taisyklės,

katalogo saugojimas ir tvarkymas) [24, 70–83]. S. Šalkauskio gana išsamiai pademonstruoti skaitymo proceso organizavimo būdai, reikalingos kompetencijos kartojosi kai kuriose ketvirtojo dešimtmečio mokslo populiarinamojo pobūdžio publikacijose, nors ir nenurodant pirminio šaltinio¹³.

UŽSIENIO AUTORIŲ DARBŲ SKAITYMO KULTŪROS UGDYMO KLAUSIMAIS VERTIMAI IR CITAVIMAS

Pirmiau analizuotų autorių darbuose pasitaiko tiesioginių užsienio autorių citatų. Pažymėtina, kad daugiausia sekta rusų mokslininkais, matyt, dėl to, kad dauguma Lietuvos bibliotekininkystės atstovų aukštąjį išsilavinimą buvo įgiję Rusijos imperijos mokymo įstaigose, todėl rusų pedagogų, švietėjų, bibliotekininkų darbai jiems buvo geriau žinomi. Iš svarbesnėse publikacijose cituotų vardų minėtini N. Rubakinės, L. Chavkinės, A. Nečijevos, A. Čijanovos, V. Nevskio ir kt. N. Rubakino savarankiško lavinimosi ir skaitymo organizavimo leidiniai buvo išversti į lietuvių kalbą, periodiniuose leidiniuose išspausdinta straipsnių [15; 17]. „Kultūros“ bendrovės knygnėlio serija

¹² Įtraukta į R. Buroko *Vadovėlio kariuomenės bibliotekoms tvarkyti* bibliografinių nuorodų sąrašą.

¹³ Pavyzdžiui, P. Steponavičiaus straipsnyje „Kaip reikia skaityti knygas“ pateikiamos tinkamo skaitymo taisyklės, susidedančios iš sąmoningos knygų atrankos, skaitymo tempo reguliavimo ir skaitymo pastabų, išrašų, komentarų sudarymo metodikos [23]. Z. Kuzmickio straipsnyje „Mokėkime skaityti knygas“ analizuojami knygos peržvalgos, pastabų žymėjimo metodai, apibrėžiama profesinės specialiosios ir grožinės lektūros skaitymo specifika, formuluojami bendrieji taisyklingo skaitymo dėsniai [8].

1925 m. išleista *Kam ir kaip reikia skaityti knygos* [16] integruoja N. Rubakino savišvietos metodikos bei skaitymo psichologijos tezes. Leidinyje autorius laikosi utilitaristinės pažiūros į skaitymą kaip asmenybės ugdymo įrankį, kritikuoja knyginių pasaulio pažinimą, teigia sąmoningą, racionaliai vykdomą, o ne kiekybišką skaitymą [16, 5, 12, 26–28, 36, 42–48]. N. Rubakino bibliopsichologinės teorijos dalykai knygoje pateikiami populiariu stiliumi ir nėra pakankamai išplėtoti. Minimi pagrindiniai skaitytojo veiklai darantys įtaką veiksniai: asmenybės ypatybės, turimos žinios, intelektinė organizacija, norai, troškimai, kitos emocinės charakteristikos [16, 38]. Knyga / skaitomas tekstas vertinami kaip žmogaus sąmonės dirgiklis, t. y. skaitytojo minčių sukėlėjas, o ne „autorinio sumanymo“ perteikėjas¹⁴. Straipsnyje „Pasikalbėjimai mokslinimosi [saviprusos] teorijos ir praktikos klausimais“ (1929) [17] nuoseklesnio skaitymo psichologijos dėstymo taip pat nėra, supažindinima su pagrindiniais N. Rubakino skiriamais psichologiniais tipais (intelektualusis mokslis, estetiškas,

¹⁴ „Knyga ir apskritai svetimi žodžiai tėra priemonė, – tatau nelyginant kibirkštėlės, uždegančios mūsų sieloje tai, kas joje prisidarė ligi to laiko. Kieno sieloje dar nieko nėra prisidarę, ten nė nebus kas užsidega, – to knyga nė nepaveiks“ [16, 10]. Čia parafrazuojamas N. Rubakino bibliopsichologinėje teorijoje įtvirtintas fiziologinis skaitymo, skaitytojo ir knygos traktavimas bei vienas iš pamatinių šios teorijos dėsnių, suformuluotų sekant W. Humboldtu ir A. Potebnia: „Žodis, frazė, knyga yra psichinių išgyvenimų kiekvienoje individualioje mne-moje [sąmonėje, mąstymo sistemoje ir pan.–aut.] sukėlėjai, bet ne nešėjai“ [29, 61].

artistiškas, veiklos), į kuriuos atsižvelgiant rekomenduojama atitinkamai organizuoti savarankišką lavinimąsi ir skaitymą, raginama paisyti bibliopsichologinio skaitybos veiksnio¹⁵. N. Rubakino suformuotos bibliopsichologinės teorijos bei leidinio *Tarp knygų* (*Среди книг*, 1906; 1912) [27; 28] teiginiai minimi V. Ruzgo vadovėlyje [18, 68, 73], kur taip pat cituojami L. Chavkinos skaitytojų aptarnavimo metodikos principai, A. Nečiajevo¹⁶ psichologinė skaitymo apibrėžtis [18, 69], A. Čiajanovo skirtingų skaitytojų grupių psichologinių tyrimų rezultatai [18, 73]. Detaliau nagrinėti galimus kitų autorių veikalų pėdsakus gana sudėtinga, nes V. Ruzgo *Bibliotekoms vadovėlyje* taikyta bibliografinių nuorodų sistema nėra nuosekli, autorinėje įžangoje nurodoma, kad rašant darbą buvo remtasi asmenine praktine patirtimi „ir tos srities literatūra svetimomis kalbomis“, atskirai naudotų leidinių bibliografija nepateikiama¹⁷ [18,

¹⁵ „<...> emocijų jėga yra didesnė, negu idėjų ir žinojimo“ [17, 521].

¹⁶ Lietuviškosios pedagogikos ir psichologijos klasikas J. Vabalas-Gudaitis, keletą metų buvęs prof. A. Nečiajevo asistentu, atvežė į Lietuvą eksperimentinę psichologiją pagrįstos pedagogikos idėjas, dėstė atitinkamus universitetinius kursus. Nenuostabu, kad psichologiniai motyvai ėmė ryškėti ir skaitytojų ugdymo reikalais besidominčioje bibliotekininkystėje.

¹⁷ Vietoj jos sudarytas rekomendacinės lektūros bibliotekininkams sąrašas su anotacijomis, kurio teminiame skyriuje „Bibliotekininkystė svetimomis kalbomis“ veikiausiai išvardyti ir paties autoriaus panaudoti veikalai: P. Ladewigo, L. Chavkinos, F. Milkau ir kitų vokiečių autorių vadovėliai, A. Bostwicko didelės ap-

6]. V. R. [V. Biržiškos]¹⁸ straipsnyje „Kaip reikia knygos skaityti“ (1922) referuotos rusų pedagogo L. Vladislavlevo (Gulbinskio) „Šasiuvinio skaitytų knygų užrašams“ skaitymo taisyklės. Publikacija priklauso savarankiško skaitymo kultūros ugdymo metodikai, čia kalbama apie skaitymo higienos, psichologijos, mokslinio darbo organizavimo dalykus [25]. V. Nevskio knygelė *Kaip dirbti su knyga* (1928), išleista atskiru leidiniu ir paskelbta straipsnių serija žurnale „Kultūra“ [12], iš esmės apibendrina to meto Vakarų ir Rusijos mokslo suformuotos savarankiško skaitymo metodikos principus: psichologinių skaitymo veiksnių paisymas, lektūros atrankos principai, skaitymo eiga ir metodai, pastabų, išrašų bei konspektų sudarymo taisyklės.

R. Buroko *Vadovėlyje kariuomenės bibliotekoms tvarkyti* nurodyta, kad autorius rėmėsi S. Šalkauskio knyga *Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai*, Maskvoje 1923 m. išleistos *Nemokyklinio lavinimo enciklopedijos* (*Энциклопедия внешкольного образования*) antruoju tomu bei

imties studija *Amerikos viešoji biblioteka* (*The American Public Library*, 1923), A. Dolenský *Senoji ir naujoji knygos kultūra* (*Knižní kultura doby staré i nové: příručka pro výstavy mezinárodního sjezdu knihovníků a přátel knihy*, 1926). Skyriuje „Skaitymo metodai ir knygos, kurios padeda skaitytojams orientuotis knygų lobyne“ nurodyti V. Nevskio ir S. Šalkauskio darbai, keletas kitų lietuvių autorių sudarytų rekomendacinių lektūros sąrašų, vadinamųjų skaitymo vadovėlių / knygynėlių (A. Kelmučio (Klimo), S. Matulaičio, A. Rimkos ir kt.) [18, 299–300, 302].

¹⁸ Kriptonimas identifikuotas pagal [10, 32].

1924 m. iš vokiečių kalbos išverstu P. Ladewigo vadovėliu *Mažas knygynas, jo įrengimas ir tvarkymas*. Pastarasis darbas buvo pirmasis ir vienintelis paskelbtas 1918–1940 m. užsienio autoriaus bibliotekininkystės vadovėlio vertimas. P. Ladewigo minėtos reikšmingesnės skaitymo kultūros ugdymo priemonės: tinkamai tvarkoma biblioteka kaip paskata domėtis skaitymu, bibliotekų skaitytojų bibliografinio raštingumo kėlimas, netiesioginio poveikio skaitytojams taikymas, aukštos kokybės leidinių teikimas skaitytojams, bibliotekos interjero kaip psichologinio veiksnio skaitytojams traktavimas, lektūros rekomendavimo priemonių naudojimas, knygos ir skaitymo propagavimas vaizdinėmis priemonėmis, saikingas politiškai angažuotos literatūros cenzūravimas ir apskritai bibliotekos kaip visuomenės auklėjimo įstaigos pozicionavimas [9, 7–10, 13–14, 25, 39, 41, 43, 45–46]. Šį metodinį bibliotekinio darbo su skaitytojais kompleksą galima vadinti vėlesniųjų lietuviškųjų publikacijų teorine atrama ir šaltiniu.

Vakarietiškos mokslinio darbo organizavimo metodikos pagrindu parengtas ir pirmiau analizuotas S. Šalkauskio darbas. Mokslininkas pateikia išsamų bibliografinių nuorodų sąrašą, kurį sudaro prancūzų ir vokiečių autorių pedagoginės ir bendrosios metodologijos studijos: P. Chavigny *Intelektualinio darbo organizavimas* (*Organisation du travail intellectuel*, 1920), literatūros kritiko E. Faguet *Skaitymo menas* (*L'Art de lire*, 1923), L. Foncko *Mokslinis darbas* (*Wissenschaftliches Arbeiten*, 1916) ir kt. E. Faguet

savarankiško skaitymo kultūros lavinimo metodika užima svarbią vietą pasaulinėje šio objekto tyrimų istorijoje. Mokslininko pagrįstas lėto, sąmoningo ir kritinio skaitymo idėjas ypač akcentavo S. Šalkauskis [24, 59–62]¹⁹. Bibliotekų darbo uždavinių ir vertybinės orientacijos dalykai J. Slapšinsko (Rimanto) *Viešųjų bibliotekų organizacijoje* atskleidžiami išplėtojant Georgo Leyho, Fritzo Milkau bei Friedricho Brauningerio sudaryto *Bibliotekininkystės vadovėlio (Handbuch der Bibliothekswissenschaft, 1933)* antrame tome [11] skelbtus teiginius apie biblioteką kaip knygos ir skaitytojo sąveiką užtikrinančią įstaigą. Modernios bibliotekos kaip informacijos vandentiekio, nutiesto arčiau kiekvieno skaitytojo, metafora, J. Slapšinsko perimta iš Melvilio Dewey, sustiprina teiginius apie knygų prieinamumą per viešųjų bibliotekų tinklą, ypatingą bibliotekų rūpestį skaitymo skatinimu, būtinumą steigti kilnojamas bibliotekas [21, 21–22].

Iš užsienio autorių publikacijų, skelbtų pedagoginiuose ar mokslo populiarinimo periodiniuose leidiniuose, minėtina danų

¹⁹ Pakartotinėje *Bendrujų mokslinio darbo pagrindų* laidoje 1933 m. autorius pratarmėje nurodė papildomus tris šaltinius rusų kalba: N.A. Rubakino *Laiškai skaitytojams apie savarankišką mokymąsi (Письма к читателям о самообразовании, 1913)*, L. I. Petražickio *Universitetas ir mokslas. Universitetinio darbo ir mokslinės savišvietos technikos teorijos patirtis (Университет и наука. Опыт теории техники университетского дела и научного самообразования, 1907)*, N. I. Karijevo *Laiškai besimokančiam jaunimui apie savišvietą (Письма к учащейся молодежи о самообразовании)*.

literatūrologo Georgo Brandeso²⁰ *Kam ir ką reikia skaityti* (1934). Tekste analizuojami skaitymo tikslų, savarankiško lektūros pasirinkimo ir skaitymo metodikos dalykai. Autoriaus teorinės skaitymo ir individualiosios skaitymo kultūros išvalgos yra vertingas ir nedažnas bandymas tuometinėje Lietuvoje nagrinėti patį skaitymo reiškinį, jo socialines funkcijas, nustatyti esminius individualiosios skaitybos dėsnius. Skaitymą G. Brandesas apibūdina kaip savarankiško lavinimosi, asmeninės patirties praplėtimo, estetinės pajautos bei dorinio auklėjimo įrankį [2, 391–393]. Kritiko pateikta lektūros pasirinkimo rekomendacija (skaityti patrauklias, asmenį dominančias knygas) artima N. Rubakino bibliopsichologinės teorijos teiginiams²¹. Autorius yra prieš bi-

²⁰ Georgas Brandesas (1842–1927) – vienas žymiausių Europos literatūros kritikų, pripažintas skandinavų literatūrinės estetikos ugdytojas. Nors reikšmingiausi jo darbai buvo parašyti danų ir vokiečių kalbomis, jis buvo žinomas slaviškuose kraštuose. Dvejus metus prancūzų kalba dėstė Varšuvos, Peterburgo ir Maskvos universitetuose. Dėl to veikiausiai buvo žinomas ir lietuvių kilmės Rusijos universitetų absolventų aplinkoje [26].

²¹ N. Rubakino bibliopsichologinė teorija, sukonstruota remiantis keletu pamatinių dėsnių, kurių vienas, suformuluotas pagal švedų literatūrologo Emilio Henekeno etnopsichologijos tyrimų rezultatus, teigė: „bet koks literatūros kūrinys sukelia didžiausią įspūdį tam skaitytojui, kurio psichinė organizacija analogiškiausia, t. y. labiausiai artima, šio kūrinio autoriaus psichinei organizacijai“ [29, 260]. N. Rubakinas iš esmės kalbėjo apie iš anksto nulemtą simpatijos, intereso skaitomai knygai situaciją, kai skaitytojas intensyviausiai realizuoja skaitymą tos knygos, kurios autoriaus asmeninės savybės

bliografinių priemonių ar didelės aprėpties literatūros apžvalgų naudojimą plečiant vadinamąjį bendrąjį išsilavinimą, siūlo, kaip ir N. Rubakinas leidinyje *Kam ir kaip reikia skaityti knygos*, specializuoti skaitomos lektūros tematiką, siekti kokybinio, nuoseklaus, o ne kiekybinio, apžvalginio skaitymo. G. Brandeso pateikti skaitymo metodai – dėmesingasis ir kritinis – nėra iki galo išplėtoti, tačiau reikšmingi kaip to meto Lietuvoje dar mažai nagrinėtos brandžiojo skaitymo strategijos paminėjimas²² [2, 395,

panašiausios į skaitytojo. G. Smileso straipsnio „Knygų įtaka“ vertime cituojamos skaitymo taisyklės iš R. W. Emersono knygos *Visuomenė ir vienatvė*: 1) niekuomet neskaitykite knygos, ligi nepraeis metai nuo jos pasirodymo; 2) niekuomet neskaitykite knygų, nenusipelnusių garbės; 3) niekuomet neskaitykite to, kas jums nepatinka” [22, 40]. Trečiojoje rekomendacijoje analogiška nuoroda į natūralųjį skaitytojo asmeniui artimiausios lektūros pasirinkimą. Taip pat apie skaitytojui įdomių knygų skaitymą kaip sėkmingo savarankiško lavinimosi priemonę žr. N. Rubakino leidinyje *Kam ir kaip skaityti knygos* [16, 36–37], apie įdomių knygų skaitymą kaip vieną svarbiausių šios veiklos sąlygų – V. Nevskio *Kaip dirbti su knyga* [12, 40].

²² Daugiau kituose šaltiniuose neaptiktas požiūris į bibliotekos knygų skaitymą, pratešiant autorius pareikštą ydingo vienkartinio knygos perskaitymo įpročio kritiką: „Tokioje didelėje šalyje, kaip Vokietija, visuose kurortuose dažnai sutinki damų, apsirengusių brangiais drabužiais, suterštais „bibliotekiniiais“ romanais rankose. Tai yra kažin tik ar ne visų teisingiausias nekultūringumo ir kvailo skonio požymis. Tos damos gėdytūsi išsinuomoti vilkėtus drabužius, bet skaityti sujauktą knygą joms nėra gėdos. Jos taip skaito vieną romaną po kito, ir be to, paskutinysis išstumia iš jų atminties vi-

462]. Kritinis skaitymas, pradedančiajam skaitytojui diegiamas savotiškas nepasitikėjimas spausdintu žodžiu²³ ir skaitymo malonumo patyrimas pedagogikos profesoriaus E. Dévaud²⁴ knygoje *Sąmoningasis skaitymas pradžios mokykloje*“ (*La lecture intelligence dans l'école primaire*)²⁵ apibūdinami kaip pagrindiniai mokymo skaityti uždaviniai [5, 173]. Nepaisant šios studijos adresavimo pradžios mokyklos pedagogams, E. Dévaud daugiausia kalba apie skaitymo meną, skaitymo proceso eigą, skaitymo funkcijas ir galutinį išmokimą skaityti. Pradedančiųjų skatinimas savarankiškai generuoti teksto prasmę, jausti pažinimo džiaugsmą ir praktikuoti laisvalaikio skaitymą yra laikomi aukščiausiais edukaciniais tikslais.

APIBENDRINIMAS

1918–1940 m. laikotarpiu Lietuvoje paskelbtuose bendrosios bibliotekininkystės vadovėliuose ir metodiniuose leidiniuose visuomenės skaitymo kultūros ugdymo ir lektūros teikimo funkcijos laikytos prioritetinėmis (V. Biržiška, J. Slapšinskas

sus pirmesnius. Jos niekada nieko neskaity du sykiu. Net aukščiausiojo luomo damos Vokietijoje ima knygų skaityti iš bibliotekos“ [2, 390–391].

²³ Žr. plačiau [4].

²⁴ Eugėno Dévaud pedagoginiai darbai vertinti tarpukario Lietuvos mokslininkų. Šio autoriaus studijos buvo S. Šalkauskio pedagoginės sistemos šaltinis, naudotas rengiant darbus *Visuomeninis auklėjimas* (1927–1932) ir *Lietuvių tauta ir jos ugdymas* (1933).

²⁵ Straipsnių ciklas žurnale „Lietuvos mokykla“ (1929–1931).

(Rimantas), V. Ruzgas). Autoriai nuosekliai išdėstė darbo su bibliotekų skaitytojais metodus, atskleisdami tiesioginio ir netiesioginio skaitymo kultūros ugdymo turinį. Bibliotekų / bibliotekinių paslaugų, knygos ir skaitymo propaganda, psichologinis skaitybos procesų bibliotekoje vertinimas, bibliografinė veikla (V. Biržiška, J. Slapšinskas (Rimantas), V. Ruzgas), statistinių sociologinių tyrimų metodikos taikymas (V. Ruzgas, R. Burokas), ugdymo proceso poreikius ir skaitytojų interesus atitinkanti bibliotekos fondo komplektavimo politika (V. Biržiška, R. Burokas, J. Slapšinskas) sudarytų lietuviškosios skaitymo kultūros teorijos ir metodikos branduolį. Lietuvių autoriai, rašydami apie skaitybos procesų organizavimą, bibliotekų darbą su

skaitytojais, vadovavosi rusų pedagogų, psichologų (N. Rubakino, V. Vachterovo, V. Vladislavlevo (I. Gulbinskio), V. Nevskio ir kt.) veikalais. Savarankiško (sąmoningo, kritinio) skaitymo metodika kurta atsižvelgiant į Vakarų Europos mokslininkų (E. Faguet) paskelbtus rezultatus, ypač domėtasi rusų bibliopsichologo N. Rubakino savarankiško lavinimosi teorija. Analizuojamu laikotarpiu buvo paskelbta užsienio autorių vertimų: P. Ladewigo bibliotekininkystės vadovėlis, teikęs bibliotekų atliekamo skaitymo kultūros ugdymo žinių, N. Rubakino mokslo populiarinimo ir savarankiško skaitymo metodikos leidinių, Vakarų literatūrologų, pedagogų (G. Brandeso, E. Dévaud ir kt.) straipsnių aktualiais skaitymo klausimais.

NUORODOS

1. BIRŽIŠKA, V. *Apie knygas ir knygynėlius*. Voronežas, 1918. 47 p.

2. BRANDES, G. Kam ir ką reikia skaityti. *Ateitis*, 1934, nr. 9–10, p. 389–397; nr. 11, p. 457–462.

3. BUROKAS, R. *Vadovėlis kariuomenės bibliotekoms tvarkyti*. Kaunas, 1927. 56 p.

4. ČIOČYTĖ, D. Pasitikėjimas žodžiu skaitymo teorijose. *Knygotyra*, 2005, t. 45, p. 123–127.

5. DÉVAUD, E. Sąmoningasis skaitymas pradžios mokykloje. *Lietuvos mokykla*, 1929, nr. 4, p. 168–174; 1931, nr. 9–11, p. 310–317.

6. GLOSIENĖ, A. Skaitytojo samprata ikitarybiniuose bibliotekininkystės vadovėliuose. *Bibliotekų darbas*, 1987, nr. 6, p. 30–33.

7. *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius, 1997, p. 334. ISBN 9986-02-352-1.

8. KUZMICKIS, Z. Mokėkime skaityti knygas. *Mokslo dienos*, 1937, nr. 10, p. 521–523.

9. LADEVIGAS, P. *Mažas knygynas, jo įrengimas ir tvarkymas*: dr. Pauliaus Ladewigo nurodymai. Šiauliai, 1924. 65 p.

10. *Lietuvos slapyvardžiai*: lietuviškos spaudos iki 1990 m. slapyvardžių sąvadas. T. 1. Vilnius, 2004, p. 32.

11. MILKAU, Fritz; LEYH, Georg; ir BRAUNINGER, Friedrich. *Handbuch der Bibliothekswissenschaft*. T. 2. Leipzig, 1933. 876 p.

12. NEVSKIJ, V. *Kaip dirbti su knyga*. Šiauliai, 1928. 40 p.; NEVSKIJ, V. *Kaip dirbti*

- su knyga. *Kultūra*, 1928, nr. 1, p. 39–41; nr. 2, p. 82–85; nr. 3, p. 138–142.
13. RAGUOTIENĖ, G. *Lietuvių vaikų lektūra 1918–1940*. Vilnius, 2001. 196 p. ISBN 9986-19-401-6.
14. RIMŠA, V. *Skaitymo tyrimai Lietuvoje: analitinė 1918–1978 metų veiklos apžvalga ir būdas šiam darbui gerinti: metodika bibliotekoms, atliekančioms skaitymo tyrimus*. Vilnius, 1980. 142 p.
15. RUBAKINAS, N. A. Knyga ir kaip ja naudotis. *Karys*, 1922, nr. 2, p. 15–17.
16. RUBAKIN, N. A. *Kam ir kaip reikia skaityti knygas*. Šiauliai, 1925. 55 p.
17. RUBAKIN, N. A. Pasikalbėjimai mokslinimosi [saviprusos] teorijos ir praktikos klausimais. *Kultūra*, 1929, nr. 10, p. 518–522; nr. 11, p. 563–566; nr. 12, p. 633–635.
18. RUZGAS, V. *Bibliotekoms vadovėlis*. Kaunas, 1937. 304 p.
19. SLAPŠINSKAS, J. [J. RIMANTAS]. *Bibliotekos ir jų tvarkymo bruožai*: atspaudas iš „Knygų lentynoje“. Kaunas, 1935. 45 p.
20. SLAPŠINSKAS, J. [J. RIMANTAS]. *Nurodymai apie bibliotekų tvarkymą ir skaitytinių knygų sąrašas*: atspaudas iš „Knygų lentynoje“. Kaunas, 1935. 143 p.
21. SLAPŠINSKAS, J. [J. RIMANTAS]. *Viešųjų bibliotekų organizacija*. Kaunas, 1937. 47 p.
22. SMILES, G. Knygų įtaka. *Mokslo dienos*, 1937, nr. 1, p. 39–41; nr. 2, p. 93–95; nr. 3, p. 161–162; nr. 4, p. 240–241.
23. STEPONAVIČIUS, P. Kaip reikia skaityti knygas? *Mokslo dienos*, 1937, nr. 3, p. 167–170.
24. ŠALKAUSKIS, S. *Bendrosios mokslinio darbo metodikos pradai*. Kaunas, 1926. 130, [6] p.
25. V. R. [V. BIRŽIŠKA]. Kaip reikia knygos skaityti. *Karys*, 1922, nr. 29, p. 349.
26. *Переписка Фридриха Ницше с Георгом Брандесом: Брандес – Ницше* [interaktyvus], 2009 [žiūrėta 2009 m. vasario 11 d.], p. 2. Prieiga per internetą: <<http://www.nietzsche.ru/letters/lett2b.php>>.
27. РУБАКИН, Н. А. *Среди книг: опыт справочного пособия для самообразования и для систематизации и комплектования общеобразовательных библиотек, а также книжных магазинов*. Т. 4. Санкт-Петербург, 1906.
28. РУБАКИН, Н. А. *Среди книг: опыт обзора русских книжных богатств в связи с историей научно-философских и литературно-общественных идей: справочное пособие для самообразования и для систематизации и комплектования общественных библиотек, а также книжных магазинов*. 2-е изд., доп. и перераб. Москва, 1912. XV, 930 p.
29. РУБАКИН, Н. А. *Психология читателя и книги: краткое введение в библиологическую психологию*. Москва, 1977. 262, [1] p.

ISSUES OF READING CULTURE
IN LITHUANIAN LIBRARIANSHIP IN 1918–1940

INETA SIBRIAN

Abstract

The article discusses theoretical and methodical premises of the culture of reading in 1918–1940 in Lithuania. The culture of reading is interpreted as a dual system of practical and intellectual abilities, required in the reading process. The subject is analysed with distinguishing between direct (propaganda of reading, books and library services, also informational, cultural and educational library services that intensify readership) and indirect methods (organisation of the system of libraries, gathering of reading materials, bibliographical work), elaborated in theoretical and methodical library science publications of Lithuanian and translated foreign authors. In Lithuanian publications, access to books and periodicals stand as the priority task of librarianship (V. Biržiška, J. Slapšinskas (Rimantas), V. Ruzgas). Authors described methods of working with readers, unfolding the content of direct and indirect education of readers. Propaganda of library services, books and reading, psychological judgement of the readership in the library, bibliographical work (V. Biržiška, V. Ruzgas, J. Slapšinskas (Rimantas), V. Ru-

zgas), application of sociological statistical research methods (V. Ruzgas, R. Burokas), policy of library collection supplement that matched the needs of the educational process and readers' interests (V. Biržiška, R. Burokas, J. Slapšinskas (Rimantas)) would make the core of Lithuanian culture of reading theory. Lithuanian authors mostly cited Russian pedagogues, psychologists (N. Rubakin, V. Vachterov, V. Vladislavlev (I. Gulbinski), V. Nevski and others). Methods of discretionary (conscious, critical) reading were built according to the Western scientists (E. Faguet). There was also a special interest in the theory of self-education by Russian bibliopsychologist N. Rubakin. During the period under analysis, translations of the following authors were published: P. Ladewig's textbook of librarianship, which included the basic knowledge of the culture of reading formation in libraries, N. Rubakin's studies of science popularization and self-sustaining reading techniques, and articles by Western pedagogues, literary critics (G. Brandes, E. Dévaud and others) on the topical matters concerning reading.

Įteikta 2009 m. vasario mėn.